

La data de **18.11.2024**, ora 12:00, în Seminarul Ivănescu, domnul VARGA CĂTĂLIN VERONEL va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul BARTOLOMEU VALERIU ANANIA, TRADUCĂTOR AL NOULUI TESTAMENT (1993): PRINCIPII, METODE, IZVOARE, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. Felicia DUMAS, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. Mihai Alin GHERMAN, Universitatea din Alba Iulia

Prof. univ. dr. Mihai Valentin VLADIMIRESCU, Universitatea din Craiova

Conf. univ. dr. Ana Maria MINUȚ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

CUPRINS

CUPRINS.....	
INTRODUCERE.....	Error!
O privire de ansamblu (stadiul actual al cercetării)	Error!
Obiectivele cercetării	Error!
Metode de cercetare	Error!
I. Izvoarele biblice (sursele) ale versiunii Anania	Error!
1.1 Edițiile biblice noutestamentare folosite de B. Anania	Error!
II. Particularități traductibile și confesionale ale versiunii ANANIA 1993 ...	Error!
2.1. Exemple de filologie clasică.....	Error!
2.1.1 Conjuncția coordonatoare, cu valoare adversativă, δέ – “dar” (Mat. 1:18a)	Error!
2.1.2 Prepoziția genitivală ἕως (Mat. 1:25a) și traducerea acesteia	Error!
2.1.3 Adjectivul, în acuzativ, [τὸν ἄρτον] ἐπιούσιον (Mat. 6:11; Luc. 11:3) și traducerea acestuia	Error!
2.1.4 Diacronia și sincronia verbului ἐξομολογέω (Luc. 10:21b) în lumina plurisemantismului biblic	Error!
2.1.5 Prologul ioaneic și participiul verbului ἐρχόμενον (Ioan 1:9) “a veni”: Diferența sintactică dintre Sinodală și Anania.....	Error!
2.1.6 Calc semantic sau transfer de semnificat în ediția Anania (Ioan 13:1 – verbul μεταβαίνω).....	Error!
2.1.7 Două verbe motivate confesional?: ἀφένονται respectiv κεκράτηνται.....	Error!
(Ioan 20:23). O abordare critico-textuală	Error!
2.1.8 Probleme de critică textuală în versiunea Anania (1 Cor. 7:33-34)	Error!
2.1.9 Un aramaism transliterat greșit?: μαράναθά (<i>Marana-tha</i> sau <i>Maran-atha?</i>). Traducerea textelor din 1 Cor. 16:22 și Apoc. 22:20	Error!

- 2.1.10 Expresia paulină *καὶνὴ κτίσις* (2 Cor. 5:17; Gal. 6:15; Rom. 8:22) și problematica ei filologică **Error!**
- 2.1.11 Prepoziția *κατὰ* (Tit 1:1) în accepțiunea versiunii ANANIA 1993..... **Error!**
- 2.1.12 Traducerea unui verset problematic: *γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως* **Error!**
- (2 Petr. 1:4b). Deficiențele tradiției biblice românești **Error!**
- 2.2 Exemple de filologie românească **Error!**
- 2.2.1 “*Cei săraci cu duhul*” (Mat. 5:3a) **Error!**
- 2.2.2 *Fericiți cei mincinoși pentru Hristos?* (Mat. 5:11b)..... **Error!**
- 2.2.3 Și ne iartă nouă *greșalele* sau *greșelile*? (Mat. 6:12a) O analiză **Error!**
- succintă a normei lingvistice **Error!**
- 2.2.4 “*Și nu ne duce pe noi în ispită*” sau despre neverosimila “*ispită divină*” din Mat. 6:13a și Luc. 11:4c..... **Error!**
- 2.2.5 Despărțirea finală “din mijlocul” celor drepti (Mat. 13:49)..... **Error!**
- 2.2.6 O echivalență lexicală personală nouă: “*Treacă pe-alături de Mine*” (Mat. 26:39)..... **Error!**
- 2.2.7 Cămila și urechile acului (Marc. 10:25) **Error!**
- 2.2.8 Marta “*se silea*” cu slujirea (Luc. 10:40)? **Error!**
- 2.2.9 Lexicul soteriologic noutestamentar implică omul ca fiind subiect pasiv: Traducerea eronată a textelor din Ioan 3:5a; Rom. 3:20a respectiv Gal. 2:16b **Error!**
- 2.2.10 Ungerea din Betania (Ioan 12:1-8) și traducerea narațiunii **Error!**
- 2.2.11 „Ca o oaie / ca un miel fără de glas”? (Fapte 8:32b): Opțiunea de traducere a edițiilor sinodale în raport cu versiunea ANANIA 1993 **Error!**
- 2.2.12 „Ascultarea credinței” (Rom. 1:5): genitiv subiectiv, obiectiv sau..... **Error!**
- apozitional (genitiv de origine [de sursă])? **Error!**
- 2.2.13 Diortosirea păcatului originar din Rom. 5:12-14 – implicații filologice și teologice în tradiția biblică românească..... **Error!**

- Appendix: Creație *ex nihilo* sau preștiință divină (Rom. 4:17b) în tradiția ortodoxă? **Error!**
- 2.2.14 Exigențele filologice ale textului din Rom. 7:17 și diortosirea ANANIA 1993 **Error!**
- 2.2.15 “Hotărâre” sau “Rânduire” în traducerea textului din Rom. 8:29? **Error!**
- 2.2.16 Textul cultic din 1 Cor. 11:28-30 – exigențele unui pasaj confesional euharistic **Error!**
- 2.2.17 Filologia unui pasaj concentric: 2 Cor. 4:7-12 și traducerea ediției ANANIA 1993 în raport cu BO 2005 respectiv C 2007 **Error!**
- 2.2.18 Mâna dreaptă a *părtășiei* sau a *comuniunii* (unirii / însoțirii)? Dilema traducerii unui gest tehnic antic (Gal. 2:9) **Error!**
- 2.2.19 “*Cine v-a sleit avântul?*” (Gal. 5:7b): Diortosirea biblică între conservatorism și inovare personală **Error!**
- 2.2.20 “*A învăța pe Hristos?*” (Efes. 4:20). Despre subtilitatea limbii literare **Error!**
- 2.2.21 “*Femeia să se teamă de bărbat?*” (Efes. 5:33b) sau despre dilema unei traduceri **Error!**
- 2.2.22 “*Prădarea*”, “*Apucarea*” sau “*Știrbirea*” egalității cu Dumnezeu? (Filip. 2:6). Filologia românească la răscruce **Error!**
- 2.2.23 De la adjectivul *syzyghe* la numele propriu Sizig (Filip. 4:3a) ... **Error!**
- 2.2.24 Traducerea celui mai dificil text noutestamentar (Col. 2:23b) și opțiunea versiunii ANANIA 1993 **Error!**
- 2.2.25 Folosirea inspirată a substantivului propriu „Diaspora” (Iac. 1:1) ca marcă stilistică a versiunii ANANIA 1993 **Error!**
- 2.2.26 Împărăția celor o mie sau mii de ani? Traducerea numeralului χίλια ἔτη, prezent în Apoc. 20, de către versiunea ANANIA 1993 **Error!**
- 2.3 APPENDIX: Alte câteva opțiuni personale ale traducătorilor români, în raport cu originalul grecesc al evangheliilor **Error!**
- 2.3.1 Mat. 1:16 sau despre cum o traducere superficială poate afecta dogma nașterii feciorelnice a lui Iisus **Error!**
- 2.3.2 Ucenicizare sau învățare? Dilema traducerii verbului imperativ μαθητεύσατε (Mat. 28:19) **Error!**

2.3.3 Traducerea participiului κεχαριτωμένη (Luc. 1:28) și echivalarea acestuia prin latinescul <i>gratia plena</i>	Error!
2.3.4 Închinare vs Salutare în Luc. 1:40 – Valențele culturale ale verbului ἀσπάζομαι	Error!
III. Opțiuni stilistico-retorice personale în versiunea Anania	Error!
3.1 Retorică și persuasiune biblică (breviar gnoseologic).....	Error!
3.2 Retorică și persuasiune în aparatul critic al versiunii ANANIA 1993 .	Error!
3.2.1 Argument	Error!
3.2.2 Retorică și persuasiune în diortosirea evangheliilor.....	Error!
3.2.3 Retorică și persuasiune în diortosirea epistolelor	Error!
3.3 Elemente ale unei ediții de studiu?	Error!
3.3.1 Lecționarul biblic	Error!
3.3.2 Concordanță biblică.....	Error!
3.4 ANANIA 1993 între limbaj conservator și inovație lingvistică personală. O scurtă analiză critică	Error!
CONCLUZII	Error!
BIBLIOGRAFIE	Error!

***Bartolomeu Valeriu Anania, traducător al
Noului Testament (1993): principii, metode,
izvoare***

Cuvinte cheie: Diortosire, traducere, stilistică, retorică, lexic popular, surse biblice, ediții scripturistice, lexic.

Rezumat:

Apariția editorială a Bibliei Anania este fără îndoială o piatră de hotar în tradiția biblică românească. Însuși autorul ei mărturisește că întregul proiect este mai mult o limpezire a limbii, o revizuire din perspectivă filologico-teologică (diortosire), și nu neapărat o traducere din originalul grecesc. De asemenea, Bartolomeu Anania susține că există în demersul său și elemente cu caracter traductologic, nu doar nuanțări literale ale textului sacru. În manuscrisele sale există identificate peste 600 de “texte problematice” prezente în edițiile românești precedente, care se îndepărtează, mai mult sau mai puțin, de rigorile stilistice ale originalului grecesc. Autorul și-a propus să corijeze toate aceste derapaje (atât literaturizarea excesivă, cât și juxtalinearitatea), trecându-le prin sinopsa celor aproximativ 15 filtre comparative (ediții biblice străine și românești), începând cu ediția englezească “King James Version” (1611) și finalizând cu adnotările Pr. D. Fecioru (1987). Spre exemplu, textul biblic din 1 Cor. 1:10 diferă întru totul în edițiile românești (1688; 1914; 1937; 1938;

1944; 1975; 1983), în cele englezești (KJV; RSV; TEV) sau franțuzești (TOB; BJ; Osty). Diortositorul optează, în schimb, pentru o variantă a limbii române care exprimă mai concret, cel puțin în viziunea sa, ideea abstractă a originalului grecesc – opțiune care nu implică neapărat traductologie, ci diortosire. Lucrurile se schimbă în cazul textului biblic din Mat. 1:1. Aici autorul apelează la traducerea originalului *genesis* prin “naștere”, nu la diortosirea termenului tradițional “neam”. Astfel de exemple se regăsesc la tot pasul în ediția de față.

Problematica aceasta a traducerii (Aurelia Bălan-Mihailovici; Pr. Stelian Tofană; Pr. Ioan Chirilă; Lehel Lészai; Andrei Marga; Aurel Sasu; Corina Zamfir; Liviu Grăsoiu; Corneliu Ștefanache), sau a diortosirii (Acad. Virgil Câdea; Pr. Constantin Coman; Ovidiu Moceanu; Constantin Cubleşan; Mircea Basarab; Constantin Ciopraga; Marin Stamate; Mircea Tomuș), sau a ambelor variante (Pr. Vasile Mihoc), încă nu a fost clarificată în contextul științific filologic și teologic actual. Unii specialiști optează fie pentru o variantă, fie pentru alta. Se creează, inevitabil, două tabere cu ușoare tendințe antagonice. Mai mult decât atât, Pr. Dumitru Abrudan se exprimă destul de ambiguu în recenzia sa, spunând că ediția Anania este atât o diortosire și-o tâlcuire a textului biblic, cât și o traducere fidelă a lui – lipsa precizării termenilor și-a argumentării lor totodată, eclipsează natura obiectului în sine. Un posibil răspuns îl oferă Pr. Vasile Mihoc, cel care optează pentru o cale de mijloc, dându-l ca exemplu pe Fer. Ieronim. Acesta și-a propus

ca Vulgata să fie o diortosire a limbii latine, doar că la final a ieșit o nouă traducere ce-a făcut carieră în circuitul traductologic biblic universal. Soluția pare ingenioasă, însă se cere o serioasă analiză filologică și teologică a ediției Anania pentru a definitiva astfel de concluzii. Dilema rămâne încă actuală.

Un răspuns mai echilibrat îl oferă profesorul Mircea Muthu. El observă, în ediția Anania, rodul colaborării fructuoase între filologul Anania și teologul Bartolomeu: prin filologia textului biblic din ediția Anania transpare teologia lui. Este o trecere, spune M. Muthu, de la cunoașterea de tipul alegoric/simbolic la cunoașterea de tipul anagogic/spiritual, adică de la filologic la teologic. Nu trebuie să uităm nici faptul că traducătorii textului biblic întâlnesc o dublă dificultate: prima este intuirea sensului original al cuvântului aparținător unei limbi moarte, a doua este găsirea ingenioasă a lexicului propriu care să exprime cel mai fidel transcendența obiectului exprimării. Poate că din acest impas se nasc multe poziționări aparent contradictorii ale specialiștilor contemporani.

Părintele Stelian Tofană subliniază clar faptul că ediția de față este rodul unei atente analize comparatiste în special cu ediția de bază a Bibliei ortodoxe din 1975, autorul apelând la originalul grecesc *doar la nevoie*. Este puțin ambiguă această “confruntare cu originalul doar la nevoie”, căci plasează întregul efort traductologic sub semnul subiectivismului stilistic. Din acest punct se nasc o serie întreagă de probleme ce trebuie urgent rezolvate. De exemplu, ce putem afirma concis, pe filonul stilistic

și literal, cu privire la comparația dintre ediția B. Anania 1993 și Heliade (1859)? Noul Testament 1993 rupe cu adevărat paradigma eclesială prin importul de neologisme și prin renunțarea la slavonismele încetățenite în Cultul Ortodox? Noul Testament 1993 ține mai degrabă de autonomia limbajului poetic decât de rigorile traductologiei biblice? Se apropie sau se îndepărtează ierarhul Anania de cadrele stilistice biblice românești tradiționale? etc.

De asemenea, diverse alte întrebări se pot naște: Cum se prezintă versiunea Anania în raport doctrinar cu ediția Cornilescu sau cu alte izvoare biblice neoprotestante românești? Dar cu originalul biblic grecesc? Putem identifica unele condiții politice, culturale și confesionale care-au determinat apariția acestei versiuni jubiliare? Ce putem spune în ceea ce privește detaliile unei dinamici editoriale complexe sau informațiile eronate care circulă în unele lucrări de popularizare a subiectului? Poate fi considerată versiunea Anania, în ansamblul ei stilistic, un nou model de limbă literară, o nouă etapă în procesul de maturizare a limbii biblice românești? Până în momentul de față niciunii dintre cercetătorii ediției Anania n-au lansat astfel de ipoteze, ceea ce face din proiectul nostru doctoral o cercetare indispensabilă.

Nu trebuie, însă, să oitem importanța isagogică, exegetică și teologică a introducerilor (predosloviilor moderne) dedicate fiecărei cărți nouotestamentare. Este, fără îndoială, un element de originalitate al ediției 1993 dacă trecem în revistă și bogatul aparat critic (omis de

toate edițiile biblice românești anterioare). Sunt salutare intervențiile de ordin exegetic pentru lămurirea textului original din Mat. 1:19 (ἀνήρ); Mat. 1:20 (γυνή); Mat. 1:25 (γινώσκω și ἔως); Mat. 12:46 (ἀδελφός); Ioan 1:9 (un exemplu de abordare exegetică pentru clarificarea unei chestiuni de ordin doctrinar – construcția participială a frazei în original scoate la lumină aspectul dinamic al misiunii Fiului lui Dumnezeu, nu cel static, pasiv, impus de ediția Sinodală); Filip. 2:6 (ἀρπαγμός – “prădare / răpire / știrbire”) etc. Putem formula, astfel, și alte câteva ipoteze: Pot fi considerate informațiile științifice din aparatul critic o pretinsă ediție biblică comentată integral, acoperind exigențele unui succint comentariu pe text? Ideile biblice comentate din punct de vedere filologic, istoric, doctrinar, proforistic pot întruni exigențele minimale ale unui comentariu biblic recunoscut ca fiind valid? etc.

Profesorul Lucian Bâgiu, în studiile sale dedicate ediției Anania, identifică o aplecare inedită pentru metaforizare, în comparație cu reeditarea frustă a edițiilor sinodale. De asemenea, scriitoarea Aurelia Bălan-Mihailovici subliniază, și ea, originalitatea stilistică a ediției Anania. Prin utilizarea locuțiunilor verbale, adverbiale și prepoziționale, procedeele stilistice de tipul inversiunii cu aportul concentrării expresiei, ediția sursă dobândește o anumită valoare semantică ce accentuează elemente cheie ale credinței creștine. Doamna Bălan-Mihailovici, și nu numai, susține că Noul Testament (Anania 1993) este cea mai

clară și riguroasă traducere după versiunea greacă și cea mai accesibilă la nivelul limbii române contemporane.

Evitând capcana de-a dogmatiza ediția Anania, prin aprecieri definitive și onctuoase, vom încerca să surprindem, printr-o investigație filologico-teologică, veridicitatea concluziilor specialiștilor de mai sus. Cercetarea noastră va fi de ordin interdisciplinar, astfel vom evita stricta analiză filologică ce poate cădea în omisiuni de ordin teologic (atât de necesare pentru o perspectivă holistică), dar și dogmatizarea sau confesionalizarea excesivă a originalului prin escamotarea nuanțelor filologice ale textului sursă ce se impun de la sine. Doar la finele unui astfel de proces dornic de probitate vom putea concluziona, nu decisiv însă, dacă ediția Noului Testament (Anania 1993) este cu adevărat, sau nu, o traducere care se recomandă circuitului biblic românesc avizat. Importanța lucrării noastre este evidentă, mai cu seamă că nu există, la ora actuală, o cercetare obiectivă (lipsită de adulații protocolare) care să își propună să investigheze critic acuratețea filologică și teologică a versiunii ANANIA 1993 (iar prin extensie și a versiunii integrale ANANIA 2001).

În urma atenției noastre investigații, cu privire la acuratețea demersului traductologic ANANIA 1993, putem trasa următoarele concluzii de fond.

În primul rând, metodologia folosită de autor nu se înscrie în zona acribiei academice, ea este mai mult o metodă personală, trădând multe stângăcii (alegerea textelor ce vor fi supuse tehnicii de îndreptare lingvistică este pur subiectivă, ea nu urmează vreo metodă

filologică consacrată). În urma cercetării noastre minuțioase am ajuns la concluzia că versiunea ANANIA 2001 este un demers traductologic aparte (mai ales versiunea ANANIA 1993). Într-un procent covârșitor ea este o diortosire, adică o îndreptare a limbajului ediției biblice sinodale precedente, însă are și destule elemente de traductologie, de confruntare directă cu originalul grecesc. Însuși autorul recunoaște, în memoriile sale, că a pendulat constant între diortosire și traducere.

În al doilea rând, neajunsul de fond al ediției ANANIA 2001 este faptul că nu pornește de la ediții critice ale textelor Scripturii (ca de exemplu, ediția critică a *Septuagintei*, realizată de A. Rahlfs), ci de la o ediție biblică anterioară (BO 1975), care este, de fapt, o reeditare a ediției B 1939, traducere care amestecă nejustificat textul ebraic cu cel grecesc. Lucrând în acest fel, deși s-a ajutat de metoda comparatistă, antrenând alte zeci de ediții biblice, și, după caz, referindu-se la textul grecesc, B. Anania s-a expus prea mult încât să mai reușească să diortosească o biblie acurată din toate punctele de vedere. Se pare că această versiune strălucește doar la nivel stilistic, după cum recunosc toți criticii.

Deși afirmă că a recurs la ediția critică a *Septuagintei* (Rahlfs 1935), în realitate, B. Anania nu a făcut acest lucru. De asemenea, deși afirmă că a folosit, pentru verificare, traduceri moderne făcute după textul *Septuagintei* (cum e traducerea englezească a lui Brenton), în realitate, nu le-a folosit – sau, cel puțin, nu în mod sistematic. Diortositorul Anania a continuat, de

fapt, tradiția *Septuagintei* „peticite”, reprezentată de *Biblia de la Frankfurt* (1597), apoi de *Biblia de la București* (1688) și de prima *Biblie Sinodală Românească*: B 1914. Pe de altă parte, a fost tribut ar înțelegerii textului grecesc din tradiția veche românească. Prima ediție care va recupera *Septuaginta* „autentică”, folosind realmente ediția critică și traducând direct din textul grecesc, va fi *Septuaginta* apărută la Editura Polirom (8 volume, 2004–2011), coordonată de Cristian Bădiliță.

În al treilea rând, cu privire la acuratețea actului său de revizuire trebuie să afirmăm mai multe. În ceea ce privește raportarea versiunii ANANIA 1993 la problematica filologiei clasice (aici intervin elementele de traductologie ale ierarhului), vom sintetiza doar cele mai importante intervenții. În cazul narațiunii nașterii Domnului Iisus din Fecioara Maria (Mat. 1:18-25), autorul intervine inspirat la nivel de sintaxă și gramatică: conjuncția adversativă δὲ introduce nașterea supranaturală a Fiului lui Dumnezeu; prepoziția ἔως are valoare infinitivală, ceea ce demonstrează pururea fecioria Maicii Domnului. Nu la fel de bine o face, în schimb, în cazul traducerii expresiei χίλια ἔτη prin formula forțată “o mie de ani”. Rugăciunea “Tatăl nostru” capătă o formă personală în ediția de față. Spre deosebire de traducerea sinodală, ANANIA 1993 redă adjectivul ἐπιούσιον prin formula occidentală “[pâinea noastră] cea de toate zilele”, alegând să se deosebească net de concepția răsăriteană a pâinii euharistice. Acestea

sunt intervenții cu un puternic substrat teologic și ușor motivate confesional.

De asemenea, am identificat numeroase traduceri eronate, B. Anania nereușind să intuiască dinamica etimonului grecesc. De exemplu, aramaismul transliterat μαράνα θά (1 Cor. 16:22 și Apoc. 22:20) nu se referă la imperativul chemării divine (“*Doamne, vino!*”), cum greșit propune B. Anania, ci la dinamica liturgică a declarației dogmatice “*Domnul nostru a venit!*”, conform celor mai noi descoperiri arheologice, dar și sintaxei firești a limbii aramaice. Prepoziția κατά (Tit 1:1), în accepțiunea versiunii ANANIA 1993, este un alt exemplu de acest tip. Opțiunea noastră nu consideră prepoziția κατά având, în acest context, sensul: “*potrivit cu [credința]*”, căci s-ar putea deduce că apostolia lui Pavel era într-un fel reglementată de credința altora – acest sens pare improbabil. Pe cale de consecință, κατά, tradusă prin “*pentru / în vederea / în ceea ce privește*”, acestea fiind și sensurile edițiilor NIV și RSV, vizează contribuția paulină la înaintarea credinței celor aleși. Versiunea ANANIA 1993 este singura din spațiul traductologic românesc care face notă discordantă, nici măcar o singură ediție nu avem care să se apropie de sensul oferit de ierarhul literat. Probabil dorind să inoveze din nou, Bartolomeu Anania a ales semantica cea mai puțin probabilă, cea încurajată de unele versiuni moderne (TOB; TEV etc.), care pune accentul pe aducerea la credință a celor vizați de apostolatul paulin – sens care nu se regăsește în contextul prologului epistolei. În ceea ce privește traducerea verbului

imperativ μαθητεύσατε, din epilogul evangheliei după Matei, diortositorul preia aceeași greșeală semantică a versiunilor precedente: “învățați” în loc de “faceți ucenici” etc.

Transferul de semnificat este un procedeu filologic care aduce un plus stilistic versiunii ANANIA 1993. Textul diortosit din Ioan 13:1 este exemplul cel mai elocvent, deși mai sunt câteva. Semantica etimonului grecesc intraductibil πάσχα este împrumutată *trecerii* lui Iisus din lumea aceasta la Tatăl. Traducerea C 2007, spre deosebire, prin “plecare”, nu reușește să surprindă acest revelator transfer semantic. Din ediția francofonă TOB, Anania se inspiră atât în traducere, cât și în nota infrapaginală, aproape redând întru totul explicația teologică a originalului francofon, care insistă pe legătura semantică dintre *trecerea* evreilor prin Marea Roșie și *trecerea* lui Iisus la Tatăl. Transferul de semnificat, strict în baza textului cu noțiuni pascale, din Ioan 13:1, are suportul în distincția clasică saussuriană a relației semnificat – semnificant, unde etimonul original ebraic פסח devine suportul semasiologic al diortosirii ananiene: de la substantivul grecesc πάσχα la denominativul, cu proveniență latină, „a trece”.

Problemele de critică textuală, pe care le subliniază versiunea ANANIA 1993, sunt și ele un mare plus al întregului proiect. De exemplu, textul biblic din 1 Cor. 7:33-34 prezintă destul de multe diferențe textuale încât e de-a dreptul imposibil să trasezi o concluzie unanim validă. Versiunea ANANIA 1993 se mulțumește să semnaleze, într-o notă de subsol, faptul că există mai

multe variante posibile, fără să le enumere, dar ține să precizeze că urmează textul recept al celei mai autoritative ediții critice (*Nestle-Aland*). În textul diortosit, B. Anania, spre deosebire de textul sinodal standard, alege varianta textuală propusă de ediția critică *United Bible Societies* (1975): καὶ μεμέρισται – cu verbul la perfect, persoana a III-a singular: “și [*iată-l*] împărțit [între Dumnezeu și căsnicie]”. Sintaxa limbii grecești ne arată faptul că împărțirea bărbatului (καὶ μεμέρισται) între plăcerea lui Dumnezeu (ἀρέσῃ τῷ κυρίῳ) și plăcerea soției sale (ἀρέσῃ τῇ γυναικί) ține de clauza principală a versetelor precedente (7:32-33). Prin urmare, împărțirea bărbatului nu se referă la cele ce se succed în versetul următor (7:34), între femeia necăsătorită și cea căsătorită (cum propune versiunea sinodală), nici nu ar avea logic cum să se prezinte astfel.

Cu privire la dimensiunea intervențiilor de natură filologică românească, B. Anania efectiv strălucește – acesta fiind un alt plus al versiunii de față: o serie de neologisme, strict în raport cu limbajul biblic (*preștiință* în Fapte 2:23; *a naviga* în Fapte 27:23; *ardoare* în 2 Cor. 8:11-12; *generații* în Efes. 3:5; *asasin* în 1 Tim. 1:9); unele cuvinte care întăresc cele pe care le implică (Ioan 7:18 – *cel care grăiește de la sine își caută propria lui slavă* – în loc de vechea formulare *cel care vorbește de la sine și își caută mărirea sa*); unele corecturi gramaticale ale echivalențelor unor conjuncții sau prepoziții redactate eronat, generatoare de confuzii (*ai suferit pentru Mine* – poate avea mai multe sensuri: “în favoarea mea, în folosul meu, în locul meu, de dragul

meu, din cauza mea, ca martor al meu” etc.); diortositorul tratează nediferențiat relația dintre conjuncțiile adversative și copulative de tipul *dar* și *iar*; introduce, din limba literară veche, relativul *carele / carea* – cu sensul de “cel care / cea care”: “*Tatăl nostru carele ești în ceruri*”; autorul a căutat să rezolve sărăcia lingvistică, în raport cu alte limbi moderne, a unor cuvinte ca *gol* (atât pentru vid, cât și pentru nud) sau *carne* (atât pentru materia cărnosă ca atare, cât și pentru carnea ca aliment de consum); B. Anania a introdus unele echivalențe lexicale noi (Mat. 26:39 – în loc de *treacă de la Mine*, a schimbat prin *treacă pe-alături de Mine* – cu scopul de-a exemplifica mai plastic valențele verbului grecesc *παρέρχομαι*, care înseamnă literal “a trece pe lângă cineva”); nivelul ajustărilor sintactice a fost cel mai elaborat proces inovativ (s-a înlocuit vechea blocare în topica originală, în structura frazei care părea rigidă, greoaie, obscură, și s-a activat cu dezinvoltură modurile participiale, restabilind astfel cadența firească a ideii expuse); nu în ultimul rând, expresiile lungi devin mai percutante prin simpla înlocuire a genitivului cu dativul posesiv (*întinde mâna ta!* – *întinde-ți mâna!*) etc. De asemenea, autorul diortosește textul original din Mat. 6:12a în felul următor: “*și ne iartă nouă greșalele noastre*”. Explicația este oferită într-o notă de subsol: “*Limba impune o diferențiere semantică a acestui plural. Spre deosebire de greșeli, care sunt simple erori sau abateri de la normă, greșalele înseamnă încălcarea datoriiilor morale pe care oamenii le contractează nu numai față de Dumnezeu, ci și de semenii lor, atât prin*

răul pe care-l fac, cât și prin binele pe care nu-l fac” (ANANIA 1993). Acesta este doar un exemplu fugitiv prin care putem observa cum diortositorul jonglează inspirat cu nuanțele limbii.

În al patrulea rând, stilul ananeic este foarte personal, versiunea inovează mult în raport cu ediția sinodală și cu limbajul bisericesc consacrat. Inovațiile sale lexicale sunt atât inspirate, cât și eronate în raport cu etimonul original. Apetența sa pentru limbajul popular strălucește, dar și eclipsează în același timp. Mergând pe urmele lui Antim Ivireanul, care spunea despre sine că *a cernut cu ciurul chibzuielii Sfânta Scriptură*, Bartolomeu Anania, asemenea unui talentat bijutier, aduce la lumină mărgăritarele îngropate ale limbii. Așa este cazul cu termenii populari *dărăpănat* sau *aciuat* respectiv *genuine* – prin simpla lor folosire, diortositorul potențează dinamica textului biblic. Nu așa stau lucrurile, în schimb, cu folosirea adjectivului popular *învârstat*, însemnând “dungat-colorat, vărgat, împestrîțat”. B. Anania folosește acest adjectiv de două ori, în diortosirea Ps. 44. Textul Septuagintei este destul de clar: ἐν ἰματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη πεποικιλμένη – “lit. *în veșmânt aurit, pe de-a-ntregul împodobită*”. Observăm că, față de traducătorii LXX, versiunea ANANIA 2001 este mult prea inovativă, secvența “*și-n ape lucioase învârstată*” îndepărtându-se serios de intenția izvorului biblic. Mai amintim doar că ediția sinodală sursă, textul publicat în 1975, cel pe care a lucrat B. Anania, este mult mai echilibrat și orientat spre nuanțele originale: “*îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată*” (Ps. 44:11). Dar

dincolo de inevitabilele imprecizii semantice, lexicul popular ananeic colorează inspirat limbajul bisericesc, el putând fi o paradigmă pentru viitorii traducători ai Bibliei.

Strict la nivel de morfologie, Biblia Anania folosește corect prepoziția “pe”, în comparație cu edițiile sinodale. Din punct de vedere gramatical, pronumele nehotărât “toate”, din textul 1 Cor. 2:10, trebuie însoțit de prepoziția “pe”, fiindcă avem de-a face, la nivel de sintaxă, cu introducerea unui complement direct. Exemplele de acest tip sunt numeroase. Însă, pe același palier al acurateții gramaticale, observăm și unele imprecizii stilistice, cum ar fi, de pildă, strecurarea cacofoniilor. Diortosirea textului din 1 Tim. 2:15 este un astfel de exemplu: “*Ea însă se va mântui prin naștere de copii, dacă cu simplitate rămâne-n credință, în iubire și-n sfințenie*” (ANANIA 1993). De asemenea și nota de subsol a textului din 2 Cor. 2:17: “*Înțelesul exact: cei ce fac trafic cu cuvântul lui Dumnezeu...*”.

Nu în ultimul rând, suntem nevoiți să apreciem dimensiunea stilistică înaltă a versiunii ANANIA 1993. Elementele de retorică și persuasiune (diatriba, metafora, elipsa, epitetul, întrebarea retorică, inversiunea, gradația, catahreza, comparația, sinecdoca etc.), infiltrate în aparatul critic al ediției, dar și în predoslovii, contribuie decisiv la imperativul estetic al întregii versiuni. Majoritatea bibliștilor, filologilor și criticilor literari au văzut în întregul demers diortositor cea mai clară și riguroasă traducere după versiunea greacă și cea mai accesibilă la nivelul limbii române contemporane. La o

privire de ansamblu afirmația de mai sus poate sta în picioare, însă edificiul limbii ananeice începe să se clatine când se operează cercetări critice ample (majoritatea lor au fost expuse în capitolul secund al tezei). Dincolo de toate neajunsurile versiunii ANANIA 1993, puncte comune tuturor edițiilor scripturistice românești (nu există o traducere a Bibliei perfectă), ea rămâne, în continuare, cea mai serioasă construcție lingvistică din peisajul biblic ortodox românesc, fiind net superioară tuturor versiunilor sinodale (stilistic și teologic) din trecut și din prezent.

Bibliografie orientativă

- AB 2003 = *Atelier Biblic: Caiete de lucru*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2003.
- ALAND 1989 = Aland, Kurt/Aland, Barbara, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, ²1989.
- ALRR I = Saramandu, Nicolae (coord.), *Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni. Sinteză*, vol. 1, București, Editura Academiei Române, 2005.
- ALRR II = Saramandu, Nicolae (coord.), *Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni. Sinteză*, vol. 2, București, Editura Academiei Române, 2012.
- ANANIA 2010a = Anania, Valeriu, *Poeme*, Iași, Polirom, 2010.
- ANANIA 2010b = Anania, Valeriu, *Teatru*, vol. I, Iași, Polirom, 2010.
- ANANIA 2010c = Anania, Valeriu, *Străinii din Kipukua*, Iași, Polirom, 2010.
- ANANIA 2010d = Anania, Valeriu, *Teatru*, vol. II, Iași, Polirom, 2010.
- ANANIA 2009 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, ²2009.

- ANANIA 2009a = Anania, B. Valeriu, *Biblia lui Țerban, monument de limbă teologică și literară românească*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1988, 12, 94-103.
- ANANIA 2009b = Anania, Bartolomeu, *Cuvinte de învățătură. Predici*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2009.
- ANANIA 2009c = Anania, Valeriu, *Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, Iași, Polirom, 2009.
- ANANIA 2009d = Anania, Valeriu, *Amintirile peregrinului apter. Nuvele și povestiri*, Iași, Polirom, 2009.
- ANANIA 2008 = Anania, Valeriu, *Memorii*, Iași, Polirom, 2008.
- ANANIA 2007 = Anania, Bartolomeu, *Cartea deschisă a Împărăției*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007.
- ANANIA 2004 = Anania, Valeriu, *Biblia lui Țerban, monument de limbă teologică și literară românească*, în *Biblie și multiculturalitate. Dinamica granițelor culturale ale Europei determinată de traducerea și circulația textului sacru*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004, 101-113.
- ANANIA 2001 = Anania, B. Valeriu, *Introducere în citirea Sfintei Scripturi*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2001.
- ANANIA 2000 = Anania, Valeriu, *De dincolo de ape. Pagini de jurnal și alte texte*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.
- ANANIA 1998 = Anania, Bartolomeu, *Cerurile Oltului. Scoliile Arhimandritului Bartolomeu la o suită de*

imagini fotografice, Râmnicu-Vâlcea, Editura Pro,
²1998.

ANANIA 1995 = Anania, Valeriu, *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.

ANANIA 1993 = *Noul Testament*, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.

ANANIA 1988 = Anania, B. Valeriu, *Biblia lui Çerban, monument de limbă teologică și literatură românească*, "Biserica Ortodoxă Română", CVI, 1988, 9-12, 94-103.

B 1988 = *Noul Testament*, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, Mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian, Episcop al Alba Iuliei, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988.

B 1939 = *Biblia*, traducere de Gala Galaction și Vasile Radu, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1939.

B 1936 = *Sfânta Scriptură*, Tradusă după Textul Grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel Ebraic, Din îndemnul și cu purtarea de grijă a Înalț Prea Sfințitului Dr. Miron Cristea, Patriarhul României, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1936.

B 1914 = *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a Celei Nouă*, Ediția Sfântului Sinod, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1914.

- B 1911 = *Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, edițiune nouă, revăzută după testurile originale și publicată de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate, București, 1911.
- B 1795 = *Biblia de la Blaj 1795*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- B 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură 1688*, ediție jubiliară, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998.
- BALZ/SCHNEIDER 1990 = Balz, Horst/Schneider, Gerhard, *Exegetical Dictionary of the New Testament*, vol. 3, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 1990.
- BC 2020 = *Biblia*, traducere, introduceri și note de Alois Bulai, Eduard Patrașcu, Iași, Editura Sapientia, 2020.
- BEEKMAN 1974 = Beekman, John/Callow, John, *Translating the Word of God: With Scripture and Topical Indexes*, Grand Rapids, Zondervan Publishing, 1974.
- BGF = Bailly, A., *Abrégé du dictionnaire Grec-Français*, Paris, Hachette, 1969.
- BHS 2012 = *The Hebrew-English Old Testament: Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, ⁵2012.
- BÎGIU 2011 = Bîgiu, Lucian-Vasile, *Diortosirea Sfintei Scripturi de către Î.P.S. Bartolomeu Anania*, în *Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie*, Iași, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2011.
- BJ = *La Bible de Jérusalem*, traduite en Français sous la direction de l'École Biblique de Jérusalem, Nouvelle

- édition revue et corrigée, Paris, Les Éditions du Cerf, 1998.
- BLASS/DEBRUNNER 1961 = Blass, F./Debrunner, A., *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Cambridge, Cambridge University Press, 1961.
- BNTR = *Biblia. Noua Traducere Românească*, București, Societatea Biblică Interconfesională din România, 42021.
- BO = *La Bible (Osty)*, Paris, Éditions du Seuil, 1973.
- DANKER 2000 = Danker, W. Frederick, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago and London, The University of Chicago Press, 2000.
- DAR 2019 = Bulgăr, Gh./Constantinescu-Dobridor, Gh., *Dicționar de Arhaisme și Regionalisme*, 2 vol., București, Editura Saeculum, 2019.
- DB 2015 = *Dicționar Biblic*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2015.
- DBL GREEK = Swanson, James, *A Dictionary of Biblical Languages. Greek New Testament*, Logos Research Systems, 2001.
- DBL HEBREW = Swanson, James, *A Dictionary of Biblical Languages. Hebrew Old Testament*, Logos Research Systems, 1997.
- DCG II = *A Dictionary of Christ and the Gospels*, vol. II, (James Hastings ed.), New York, Charles Scribner's Sons, 1908.
- DELG I = Chantraine, Pierre, *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque. Histoire des mots*, tome I, Paris, Éditions Klincksieck, 1968.

- DELR = *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ediție revăzută și adăugită, Academia Română. Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016.
- DETLR = Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul Etimologic al Limbii Române*, București, Editura Saeculum, 2007.
- DEX 2016 = Sala, Marius (coord.), *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016.
- DLEB = Ionescu, L. Gabriel, *Dicționar de limbă ebraică biblică*, București, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2016.
- DLM = Macrea, D. (coord.), *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1958.
- DLR XIV = *Dicționarul Limbii Române*, serie nouă, tomul XIV, Litera Z, București, Editura Academiei Române, 2000.
- DLR X.I = *Dicționarul Limbii Române*, serie nouă, tomul X, partea I, Litera S, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1986.
- DLR 1939 = Scriban, August, *Dicționarul Limbii Românești*, Iași, Institutul de Arte Grafice “Presa Bună”, 1939.
- DLR II/I = *Dicționarul Limbii Române*, tomul II, partea I: F – I, București, Academia Română, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934.
- DLRLC = *Dicționarul Limbii Române Literare Contemporane*, vol. 1-2, Academia Republicii

- Populare Române, București, Editura Academiei, 1955-1957.
- DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*, (Prof. D. Macrea coord.), Academia Republicii Populare Române, București, Editura Academiei, 1958.
- DNT = Mircea, Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995.
- DOOM 2010 = Vintilă-Rădulescu, Ioana (coord.), *Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române*, București, Editura Univers Enciclopedic, ²2010.
- DRAGOMIRESCU 1975 = Dragomirescu, N. Gh., *Mică Enciclopedie a Figurilor de Stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
- DUFF 2005 = Duff, Jeremy, *The Elements of New Testament Greek*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- DULR = Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al Limbei Române*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, ⁸1929.
- EDCR = *Noul Testament*, ediția Dumitru Cornilescu Revizuită (EDCR), București, Editura Societății Biblice Interconfesionale din România, 2019.
- EDNT = Balz, Horst/Schneider, Gerhard, *Exegetical Dictionary of the New Testament*, 3 vol., Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 1990.
- ESV = *English Standard Version: Study Bible*, Wheaton, Crossway Publishing, 2008.
- FANNING 1990 = Fanning, Buist, *Verbal Aspect in New Testament Greek*, Oxford, Clarendon Press, 1990.

- Giambrone, Anthony, *Aquila's Greek Targum: Reconsidering the Rabbinical Setting of an Ancient Translation*, „Harvard Theological Review”, CX, 2017, 1, 24-45.
- Ginsberg, H.L., *The Oldest Interpretation of the Suffering Servant*, „Vetus Testamentum”, 63, 2013, 10, 25-28.
- Godet, F., *Commentaire sur l'évangile de Saint Luc*, vol. 1, Paris, Sandoz & Fischbacher, 1872.
- Gooding, D.W., *Aristeas and Septuagint Origins: A Review of Recent Studies*, „Vetus Testamentum”, XIII, 1963, 4, 357-379.
- Graur, Al., *Lingvistica pe înțelesul tuturor*, București, Editura Enciclopedică, 1972.
- Graur, Al., *Limba poeziei populare este neliterară?*, „Gazeta Literară”, 35, 30 august 1956, 5.
- Greenlee, J. Harold, *Introduction to the New Testament Criticism*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 1964.
- Greenspoon, Leonard J., *Use and Abuse of the term “LXX” and related terminology in recent scholarship*, „Bulletin of the International Organization for Septuagint and Cognate Studies”, XX, 1987, 21-29.
- Gregory, Rene, *Canon and Text of the New Testament*, New York, Charles Scribner's Sons, 1907.
- Guénel, Victor, *Le Corps et le Corps du Christ dans la Première Épître aux Corinthiens*, LD 114, Paris, Les Éditions du Cerf, 1983.
- Gundry, R.Horton, *Commentary on the New Testament*, Grand Rapids, Baker Academic, 2010.